

БОРОВИЧ (ФІНКЕЛЬШТЕЙН) БОРИС ОСИПОВИЧ

Борович Борис Осипович (справж. — Фінкельштейн; псевдоніми: Б-ич, Борович, Борович Б., Борович Б. О., Лазарев; 19.11.1883, Одеса Херсонської губернії — 23.09.1938, Київ) — український бібліотекознавець, бібліограф, книгознавець. Автор праць з методики організації предметного каталогу, один із основоположників теорії та практики предметної каталогізації. Дійсний член Каталографічної комісії Всеукраїнської академії наук (ВУАН, 1927).

Завідувач консультативного відділу Харківської громадської бібліотеки (1920–1932). Керівник культурно-просвітницької установи «Труд» (1917–1929). Учасник професійних з'їздів і конференцій. Одним із перших в Україні почав займатися вітчизняним читачезнавством та бібліопсихологією, зробив значний внесок у їх розвиток. Працював як книгознавець у Харківському інституті охорони здоров'я студентів і вчених.

Репресований (1937). Розстріляний (1938). Реабілітований у 1993 р.

Борис Фінкельштейн народився в Одесі в родині службовця. Після закінчення комерційного училища навчався в університеті. Бібліотечною практикою почав займатися в рідному місті з 1905 р. Як літературно обдарована людина та журналіст співробітничав із редакціями видань «Юное обозрение», «Одесские новости», «Современное слово», «Одесский листок».

Борович (саме під цим прізвищем він починає працювати на початку ХХ ст.) займався позашкільною освітою, брав участь у створенні дитячих виховних закладів, робітничих клубів. Представляв демократичну течію нової педагогіки. Один із засновників і керівників дитячого клубу в Одесі, організованого влітку 1912 р. З 1917 р. керував харківською культурно-

просвітницькою установою «Труд», основними напрямками діяльності якої були народна та позашкільна освіта, клубна та виховна робота, бібліотечна справа, популяризація наукових знань, розширення світогляду читачів, підвищення їх політичної, економічної, художньої та професійної культури.

У 1916–1918 рр. — член Харківської громадської бібліотеки (ХГБ, нині — Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка). У жовтні 1920 р. Б. О. Борович очолив консультаційний відділ бібліотеки. Дванадцять років він та його колеги присвятили створенню предметного каталогу, першого на теренах СРСР. Незважаючи на брак теоретичних знань і досвіду, було складено найдетальніший довідковий апарат, який можна створити в бібліотеці. У предметному каталозі відображалися всі книги, що виходили друком у Радянському Союзі, які бібліотека отримувала як обов'язковий примірник (надходив з кінця 1922 р.). Швидкість надання довідок сприяла тому, що ідея запровадження інструменту оперативного і найбільш точного задоволення потреб читачів була підхоплена багатьма бібліотеками. Відділ, очолюваний Боровичем, набув популярності, а його праці (правда, наприкінці 1930-х рр. вони були занесені до переліку заборонених) стали практичними посібниками для повсякденної роботи багатьох фахівців країни. Двічі на місяць він особисто проводив вечори «живої бібліографії» для 300–400 слухачів. Для користувачів, мало обізнаним із правилами роботи в бібліотеці, було організоване листування (досвід відображено у книзі «Пути сближения книги с читателем: опыт методологии культурной работы в библиотеке» (Харьков : Труд, 1922)).

Б. О. Борович брав активну участь у громадській роботі бібліотеки: обирався до президії місцевому, ініціював створення культурно-просвітницького гуртка, який на прохання зборів й очолив. Відновив традицію зібрання працівників бібліотеки, на яких кожний з присутніх міг висловитися або письмово поставити запитання на наступне засідання. Був засновником фонду товариської допомоги для поліпшення матеріального

становища співробітників. Маючи великий авторитет серед громади міста, головував на річному підсумковому засіданні уповноважених кас місцевкомів Харківської губернії.

Був представником бібліотеки на наукових конференціях та з'їздах, активно займався популяризацією закладу. Так, на Першому Всеукраїнському бібліотечному з'їзді, який відбувся у червні 1926 року на базі Харківської державної бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Борович доповідав з питань організації предметного каталогу та бібліографічної роботи державних бібліотек, брав участь в обговоренні доповідей. Раніше, у грудні 1925 року, Борис Осипович також був учасником Першої конференції наукових бібліотек, яка проходила в Києві. Його доповідь «Класифікація книг в наукових бібліотеках і предметний каталог» містила аргументацію щодо переваг предметного каталогу на підставі практичного досвіду створення, формулювання основних принципів його організації, розглядалися недоліки інших каталогів і класифікаційних систем, їх вплив на якість обслуговування читачів. На першому пленумі Каталографічної комісії ВУАН (1927) Боровича було обрано її дійсним членом.

У 1919–1932 рр. проводив активну лекторську роботу, за дорученням Головнауки керував курсами для наукових бібліотек, а також спеціалізованими семінарами з питань методики організації предметного каталогу. Протягом 1925–1930 рр. Б. О. Борович — працівник часопису Українського наукового інституту книгознавства «Бібліологічні вісті». Учасник засідань Українського бібліологічного товариства при ВУАН (Київ, січень 1929), Всесоюзної наради Книжкових палат (Харків, березень 1927), з'їзду книжкових працівників (Москва, 1929), член педагогічної ради і лектор школи з підготовки позашкільних працівників — представників Всеукрдержвидаву. У 1930 р. викладав на бібліотечному підвідділі факультету професійної освіти Харківського інституту народної освіти.

У 1930–1936 рр. у радянській пресі Борович був жорстоко розкритикований як буржуазний теоретик бібліотекознавства, бібліографії та книгознавства за антимарксистські погляди та антипартійні позиції. Борис Осипович розглядав бібліотеки як культурні та освітні центри, незалежні від ідеологічного впливу, відстоював принцип безпартійності бібліотечних закладів. Один із найвідоміших його опонентів, Кость Довгань, на сторінках журналу «Критика» закидав Боровичу, що той «безнадійно далекий від розуміння ролі пролетаріату», культурно-політичних процесів сучасності.

На початку 1932 року Бориса Осиповича звільнили з ХГБ разом із шістьма колегами, з якими він працював тривалий час. Предметний каталог був закритий для читачів, згодом його було реорганізовано, фактично знищено.

14 червня 1937 р. Управлінням державної безпеки НКВС УРСР Борович був заарештований та засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний у Києві 23 вересня 1938 р. за вироком ВКВС СРСР. Реабілітований прокуратурою Харківської області 23 грудня 1992 р., Генеральною прокуратурою України 12 серпня 1993 року.

Творчий доробок Б. О. Боровича — майже 90 праць з питань політичного життя, освіти, педагогіки, психології, книгорозповсюдження. У галузі бібліотечної справи значним є його внесок у вирішення питань організації роботи бібліотек, фондознавства, каталогізації, довідково-бібліографічного обслуговування читачів. Хоча праці Боровича довгий час не були представлені в каталогах бібліотек, його ім'я замовчувалося та залишалося невідомим багатьом поколінням бібліотекарів, фахівцями ХДНБ ім. В. Г. Короленка здійснено чималу дослідницьку роботу з вивчення біографії видатного бібліотекознавця й бібліографа. Ця робота триватиме й надалі.

Праці

1. Борович Б. О. Предметный каталог. Харьков, 1925. 185 с.
2. Борович Б. О. Организация и ведение небольших библиотек : (Опыт практического руководства) / Культурно-просветительная организация «Труд». Харьков, 1918. 98 с. Електрон. аналог: URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0007167>
3. Борович Б. О. Классификация книг в научных библиотеках и предметный каталог // Праці першої конференції наукових бібліотек УССР/ ВБУ при УАН. Ч. 1. Київ, 1926. С. 104–112.
4. Рубрики предметного каталога. Харьков, 1928. 350 с. *Підпис: Б. Борович.*
5. Детский клуб (История одного опыта). Харьков, 1919. 128 с. *Підпис: Борович.*
6. Пути сближения книги с читателем : опыт методологии культур. работы в б-ке. Харьков, 1922. 104 с. *Підпис: Борович.*
7. Книгопродажа как просветительная работа. Харьков, 1924. 42 с. *Підпис: Борович.*
8. Ще за предметовий каталог (Відповідь на деякі критичні уваги) // Журнал бібліотекознавства та бібліографії. 1928. № 2. С. 50–60. *Підпис: Борович.*
9. Реклама книжки у вітринах // Радянський книгар. 1929. № 2. С. 15–16. *Підпис: Борович.*
10. Про стару книгу // Журнал бібліотекознавства та бібліографії. 1930. № 4. С. 16–19. *Підпис: Б. Борович.*
11. Вивчення читача в книгарні // Радянський книгар. 1930. № 6. С. 2–3. *Підпис: Б. Борович.*
12. Письменник – критик – читач // Журнал бібліотекознавства та бібліографії. 1930. № 4. С. 28–33. *Підпис: Б. Борович.*
13. Як найкраще обслужити споживача книжкою // Радянський книгар. 1930. № 10. С. 12–13. *Підпис: Б. Борович.*

14. Як писати масову виробничу книгу : на допомогу робітничові-авторові. Київ, 1935. 108 с.
15. Специальные научные библиотеки и подготовка кадров // Фронт науки и техники. 1935. № 8. С. 67–71. Підпис: Б. Борович.

Джерела

1. Видатний український бібліотекознавець Б. О. Борович (1883–1938) : [зб. матеріалів]/ Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад. : А. О. Черевко, Т. Л. Кульшицька. Харків, 2005. 90 с. Електрон. аналог: URL: <https://www.calameo.com/books/0006329458f0b15d659ca>
2. Дмитриченко І. В. Репресовані люди. Б. О. Борович // Бібліотека в історичному просторі трьох епох. Харків, 2011. С. 132–137.
3. Дмитриченко Інна. Подвижник бібліотечної справи // Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 2 / Ред.-видавн. група Харківського тому серії «Реабілітовані історією». Київ; Харків, 2014. С. 91–98. Електрон. аналог: URL: http://www.reabit.org.ua/files/store/Kharkiv_2.pdf
4. Черевко А. О. Борович Борис Осипович // Енциклопедія сучасної України / НАН України, НТШ. Київ, 2004. Т. 3. С. 328.
5. Сєдих В., Скляр А. Внесок Б. О. Боровича в теорію та практику предметної каталогізації // Культура України: історія і сучасність. Респ. наук.- теорет. конф.: тези доп. Харків, 1992. С. 283–285.
6. Сєдих В. В. Б. О. Борович — «невідомий» український бібліотекознавець // Історія бібліотечної справи в Україні : матеріали регіон. міжвід. наук. конф. Харків, 1994. С. 44–54.
7. Довгань К. Жертва педагогічної саможертвності, або Б. О. Борович в світлі проблеми читача // Критика. 1930. № 11. С. 36–46.
8. Довгань К. Проти еклектики та ревізіонізму в книгознавстві, за більшовицьке переозброєння. Київ, 1932. С. 67–68.

9. Масанов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей. Т. 4. Москва, 1960. С. 491.
10. ХДНБ ім. В. Г. Короленка. Особові фонди. Ф. 4 [М. О. Габель, Консультаційно-бібліографічний відділ]. Арк. 64.
11. ДАХО. Ф. Р-1004. Оп. 2. Спр. 49. Арк. 1.
12. ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 71007. Арк.10.

Дмитриченко Інна Володимирівна

Статтю створено: 11.09.2023